

нізовано гурток при радгоспі «Картаген» (8) і при радгоспі Куйбишева (18 осіб).

ЦБ «Плуга» мобілізувало на довготривалу роботу в радгоспі «С.-Г. Пролетаря» до літбригади, що заснувалися пам'ять Ясана—т. Яковенка, Панова А., Гавриленка та Зця В. Цим товаришам доручено впорядкувати літературно-побутовий архів т. Ясана та допомогти літбригаді опрацювати книжку нарисів про радгосп.

Крім того для роботи в комунах і радгоспах мобілізовано т.т. Бедзика Дмитра, Дукина Миколу, Ковальчука Якова та Дорошенка Юх.

т. Нефелін самобілізувався на педагогічну роботу в один з районів суцільної колективізації. На цій роботі т. Нефелін має намір попрацювати кілька років.

РОБІТНИЧЕ ШЕФСТВО НАД ПЛУЖАНАМИ.

У радгоспі «Червоний Перекоп» на урочистих зборах робітників ухвалено т. Головка Андрія залічити почесним трактористом і прикріпити його на довгий час для роботи в радгоспі.

ДМИТРО ГРУДИНА ПІДКУРКУЛЬСЬКА „БАЗА“ В ЛІТЕРАТУРІ

(вразіння читача)

«Нація, родина, індивідуалізм—
це справжні три кити бур-
жуазної ідеології».

В. Коряк.

Неабиякий зріст і інтелектуальний розвиток широких читачьких мас дедалі все більші вимоги ставить перед радянським письменником. Розвиненіший читач—робітник, селянин-колгоспник вже не задовольняється нарисом, новелою, оповіданням; його цікавить ширший показ певного соціального явища: чи то нашої бурхливої дійсності, чи то історичної минувшини.

В цих більших полотнищах літературно-мистецької творчості цей, наш радянський, читач вже вимагає не просто читабельності, не лише цікаво розгорненого сюжету і вишуканих фабульних вправ... Читач вимагає постановки і розв'язання певних проблем на філософсько-політичні теми, заглибленіших концепцій...

Цей «соціальний замовець» письменникові дає значно складніше завдання: показати, художньо змалювати всі процеси певного періоду в їхній діалектичній єдності (як і в протиріччях), з визначенням дійсної ролі й дійсного значення усіх суспільних сил.

Читач вимагає крім того, щоб і сам письменник виявив своє ставлення, свої симпатії чи антипатії до подій, осіб і явищ, що їх він, цей письменник змальовує... Читач конче хоче знати психоідеологію не тільки того чи того героя, від автора поданого, а й «символ віри» самого творця цих героїв.

Нема чого тут доводити так справедливості, як і доречності таких от бажань і вимог сучасного радянського читача... до сучасного радянського ж таки, письменника.

Так не викличе, сподіваємось, заперечення, і друге наше твердження (власне-абеткове твердження...), що й письменник мусить дорівнюватись суспільній розвитку свого читача, бути коли й не вище, то вже ні в якому разі не нижче за розвиток свого «замовця»...

Особливо це важко тоді, коли письменник береться не до примітивного змалювання певних подій і явищ, як цілком аполітичний споглядач, а намагається дати предукцію як певну відповідь «на замовлення» зачіпає у цій, своїй відповіді й ті філософські проблеми, що можуть так чи так цікавити, хвилювати суспільність. Важливо це й тоді, коли письменник виявляє певне тяжіння до виображення в художньому творі таких концепцій, що як і філософські проблеми, є не байдужі для того кола читацьких мас, до яких своїм твором промовляє письменник.

Недостатня обізнаність в філософських проблемах, чи неуважність до тих концепцій, що ними автор збирається орудувати, невміння розбиратися в політичній ситуації через брак відповідної підготовки, чи, що вже значно гірше, брак сталого світогляду, а значить і відсутність критеріїв до оцінки тих концепцій, і проблем, що їх автор висвітлює,—незмінно приводитимуть творця, до найгрубіших помилок, до перекручувань; штовхатимуть письменника повсякчас в обійми ідеалістичного мислення, метафізики, механістичних викрутасів, чи до вульгаризму.

І не допоможуть, і не зарадять тут ніякі хороші бажання авторів, жадні прекрасні наміри.

Письменник буде безпомічно бросатися і безсило піддасться стихії, що тільки і вправлятиме ним, і приб'є його, кінець-кінцем, зовсім не до тих берегів, куди мав намір пристати даний художник.

Правда, є художники-спортмени, що вже трохи навчилися плавати... занадто темпераментні... які кидаються у воду... навіть забувши роздягнутися. Коли неглибоко й вода тиха—це не страшно: тільки намочне чоловік. А коли місце глибоченьке, та ще й вирує... лахміття старого одягу потягне необачного спортсмена не тощо до якогось там берега... а просто на дно. Іноді щастить «одкачати» невдачу, а іноді гине художник.

Такого от спортсмена-художника, нагадає нам. П. Нечай із своєю «першою пробою пера» (над великим твором)—трилогією: «Калиновий міст».

**
*

Автор, що вправляється довгий час над газетними фейлетонами та дрібними гуморесками, задумав дати великий твір: повість чи роман... (а виїшла трилогія) на таку потрібну й цікаву тему, як стремління молоді до освіти (в даному разі молодь—комсомол) і принагідно через відповідні підтеми, висвітлити перешкоди, що стрічаються на шляху цієї молоді.

Завдання почесне, хороше, не позбавлене щоправда певних труднощів, але не настільки вже складне, щоб з ним не впорався «пересічному» радянському письменникові. Як же впорався з цим завданням П. Нечай?

Щоб відповісти на це, основне запитання, треба спочатку відповісти на кілька побіжних.

**
*

Перша частина трилогії—роман «Мухи». Знайомить нас цей роман з усіма головнішими дійовими особами: незаможником Остапом Мухой, його

дружиною Марією й трьома синами Мухи: старшим—Василем, робітником-комунар, середущим Дмитром, колишнім червоноармійцем, що й Перекоп воювати ходив і, найменшим, майбутнім героєм роману—Осем, комсомольцем. Це перша група дійових осіб. Далі йдуть: Доця—дочка незаможника Корещького, комсомолка, подруга днів дитячо-юних Ося і, так само героїня, згадується ще Яків, колишній селянин—батрак, що став робітником, революціонером і комунар. Є згадка за дівчину Устину—укохану Якова, але аж до третьої частини трилогії і то, аж до фіналу, автор не виводить її на сцену. В другій частині трилогії в романі — «База», ми докладніше знайомимось із батьком Доці—Корещьким, із самим Яковом, та ще, через епізодично вставлену в роман особу, куркулем Корнієнком.

Принагідно, як і в «Мухах» так і в «Базі» є й інші епізодичні, вставні особи, що правлять більше за тло для роману, аніж посідають певну активну роль (комсомольці, незаможники, червоноармійці).

В третій частині—«Ромби і Квадрати», де місце дії перенесено із села до міста, подано, хоч і небагато, деяких нових дійових осіб. З них найголовніша—Ася, друга героїня роману.

Вся трилогія сюжетом своїм показує нам село відбудовно-реконструктивної доби.

На ті події, що точаться в цей час у нашому селі, показано молодого комсомольця Ося та його прагнення (як уже було говорено) до освіти, до науки, і всі ті перешкоди (як їх мислив собі автор), що на Осевому шляху стоять.

Поряд з основною темою є дуже невдалі спроби, показати процеси розшарування на селі, боротьбу за суцільну колективізацію, машинізацію села, і... наш «новий побут», досягнення сучасного нам (на час 12-х роковин Жовтня) міста.

Композиційна побудова творів не позначається високою умілістю. Автору не пощастило впоратися з сюжетом і дати якусь струнку систему «своїх романів». Кидається у вічі аж занадте зловживання засобами вставних новел. Ці новелі, самі по собі іноді цікаві, як напр., про Якова Христюка, епізод про горожанську війну—спогади Василя, але щодалі просто набридають одноманітністю прийому. Випадковість змісту та стильова розмаїтість цих новел, нарисів, казок, «притч» і т. п. кінець-кінцем, переконують у цілковито механічному запровадженні їх до роману... новелі вставлено просто щоб побільшити розмір трилогії, а не з сюжетно-тематичної доцільності. (Іноді ці «новелі» є не більше, як досить притерті анекдоти («гуморески») про «недоука»—вет. лікаря, про комсомольця тракториста та інших, і атестують автора просто як зубоскала. Іноді це навіть шкідливі, чужі нам своєю ідеологічною настановою, як казки й «притчі» про конокрадів, що агітують (казки й «притчі»—не конокради...) за самосуд, анархізм, або про «смійних-жів-комунарів»). Тут Нечай, захопившись механічним нанизуванням до сю-

жетного стрижня своїх новель, просто вдається до грубої механістичності, коли бере й «вставляє» в художній твір, теж «новелою»... до друкованого аркуша розміром... «своїми словами» переказане жовтнєве число... «Харківського Пролетаря»... за одним «махом» розправившись в такий спосіб з колективізацією, індустріалізацією, ударництвом і соцзмаганням в нашій країні.

«Приєм», що правда, в літературі новий, але за таким прийомом, вельми оригінальним і, як усе геніяльне до надзвичайного простим—можна дуже легко, ще легше ніж писати газетні гуморески—фабрикувати щомісяця не одну, а кілька трилогій...

До композиційних хиб Нечая треба також додати й невдалу побудову трилогії через аж занадту строкатість за жанрово-стильовими ознаками. Коли «Мухи» є за жанром типово-побутовий роман; «База» вже є яскравий філософсько-психологічний роман поданий у романтичному стилі; в «Ромбах і квадратах» автор радикально міняє всі свої «настанові і дає зразок шабляногового любовно-пригодинницького жанру вже в типовонатуралістичному стилі. А загалом, вся трилогія нагадує великою мірою «сильну мелодраму» глибокої провінції, в якій (мелодрамі), так усі дійові особи, як і сам автор страшенно хочуть грати... «грають» вони всі часом не зле... мають все-ж хист! А часом від цієї «гри» таким фальшем одгонить, що хоч тікай...

Але треба зауважити тут, що так у кожному творі, як і в цілій трилогії, ці від нас наведені стильові ознаки, не є щось суворо додержане. Говорячи за реалізм, романтизм, натуралізм нечаєвих романів, маємо на оці головні, домінантні ознаки. Поміж них є й інші, в кожному романі різні, один одному протилежні вияви стильових прийомів. Тут і романтизм, і символізм, і імпресіонізм, і експресіонізм... Така широка амплітуда нечаєвих прийомів у користанні стилями чи не мусить упевнити нас і в «багатстві», в «широті» світогляду його... і в такий же нестатості, в такий же розмаїтості авторового світогляду?

Але щоб переконатися в цьому, нам треба залишити на час формально-стильову аналізу трилогії Нечая і розібратися в соціологічній вартості його романів.

Легше всього дійти соціологічного еквіваленту трилогії Нечая на розгляді тих сил, що діють у романах як уособлені від автора в окремих персонажах, та як вони, ці сили, діють.

Вище ми вже наводили перелік «дійових осіб» трилогії. Усі вони, персоніфікуючи собою певні соціальні верстви нашого сьогодення, за автором являють певний комплекс тих активних сил, що живуть, діють в цілком реальній дійсності, в цілком реально визначеній території. Це—українські селяни. На Україні. Це незаможники, комсомол, партійці-робітники (із селян), і, частково, міський «різничинець» та студентство Вишів.

Незаможне селянство уособлено від автора батьком трьох синів. Останом Мухой за характеристикою свого сина, робітника-комунара, Василя, є—

«найокресленіший, найтиповіший бідняк», який, до того ж у таких самих селян бідняків «користується авторитетом».

Від автора Остап показаний нам крем'язною, впертою, суцільною людиною, філософом і поетом землі і запашних ланів. Остап розуміє діалектику суспільних взаємовідносин, виправдує (уболюючи, правда), сина робітника, який одірвався від селянської стихії і пішов на завод. Але цей розумний філософ-поет, неможливе, «найокресленіший, найтиповіший бідняк», раптом стає справжнісіньким клясовим ворогом, як тільки сини його, Василь і Ось, запроваджують на селі суцільну колективізацію і організовують тракторну станцію. Бо цей розумний і по своєму освічений неможливе прекрасно знає, що тракторизація підніме загальний добробут бідняцького села, нічого однак не знаходить кращого сказати проти тракторизації, як те, що це:

«— Панщина!...».

Звичайно, що від такої батьківської філософії ніяк не врятовують пояснення сина-комунара про те, що

— «Сільське господарство повинно стати базою промисловости»... (?) («База» 10).

І цей батько уперто стоїть на своєму:

«...державі лишки потрібні, багато лишків. Тепер вона тих лишків у нас не бачить, а тоді з під машини забере. З чим же ми тоді?...» («База», 11).

Такі от родинні «дискусії» поміж філософом-неможливим батьком та комунаром і комсомольцем-синами, кінчаються, кінець-кінцем, тим, що неможливе Остап виступає збройно на чолі... (тут у автора невизначено: куркульських банд чи таких же бідняків, серед яких Остап «користається авторитетом») — проти тракторної станції, проти комуні.

Так, по суті, показано, основну силу сучасного села.

Але вона, ця сила, сюжетно (прагнення Ося до освіти), — не пов'язана. В розгорненні подій, за задумом автора, це є «перешкода» на шляху у молоді. Цю «перешкоду» Ось усуває раз і назавжди досить таки рішуче: комсомолець Ось, забиває» свого батька Остапа, — неможливого.*) Природно запитати: звідки береться таке? Хто є «духовний» учитель Ося ще до того, як він іде до Вишу?

Знайомство наше з другим неможливим Корецьким дає нам цю відповідь.

Знайомимось з Корецьким саме в той момент, коли знервований від конфлікту з батьком, Ось приходить до Корецького по пораду.

Не можна сказати, щоб Корецький мав якийсь сталий світогляд, чи бодай, послідовність і логічність мислення. Так само плутано, як і автор, на одній і тій же сторінці («База», 100) Корецький повчає Ося:

*) Тематично цей епізод нагадує нам два оповідання: *Могиланського* — «Убивство» і *Хвильового* — «Я».

«... Не май злости в серці на батька твого, бо один він—другий після матері, любить тебе щиро в світі»...

А через два абзаци «непротилежність» Корецького раптом зникається на вперту «непримиренність»:

«Головне: іди просто своїм шляхом. Переступи через трупи, умочи руки в кров, але йди. Наступи ногою на груди рідного батька, розчав голову рідної матері, ми здіймемо страшений галас, — галас гніву і болю, але, вір мені, тим упевненіш і тимемо за тобою»...

Ця друга філософія, другого неможливого у трилогії, однак, проходить досить яскраво. Корецький її висловлює не лише в таких суто «політичних справах», як розрив батька з сином на ґрунті колективізації... Коли заходить мова про кохання Ося до доньки Корецького-Доці й зальоти до Доці комунара робітника Василя (брат Ося), Корецький і тут не вагаючись радить:

«... Візьми її... силою»...

Щоб зрозуміти таку пораду і таку «філософію» неможливого Корецького, слід би дешифрувати — що ж таке Доця?.. Й кого саме уособлює вона? Ми це й зробимо пізніше.

А зараз, щоб покінчити з групою неможливих з трилогії Нечая, годиться сказати ще за одну особу, щоправда, мало примітну в романі. Але само за неї тут годиться сказати, бо й ця особа—неможливе Микита—голова в кооперативі, де, не то за секретаря, не то за бухгалтера Дмитро — третій син Остапа Мухи. І Дмитро, як і Ось, як і Василь, закоханий у Доцю (!). Не змігши взяти її силою, (а він робить такі спроби), Дмитро йде на авантюру: за допомогою неможливого Микити обвинувачує Ося в пограбованні кооперативних грошей і запаковує його в тюрму...

Як бачимо, вся основна група дійових сил в сучасному селі від тов. Нечая, в його трилогії, виступає досить окреслено й «типово».

Подано «філософію неможливого» (Остап)... Подані методологічні настановлення (Корецький) і вказано тактичні прийоми (Микита, й знову—Остап)!

Другою активною силою на селі, не лише за «теорією ймовірності», а й за «художньою правдою» здавалось-би мусіла виступити куркульня. Але—неможливе—куркуль!.. цеж, мовляв, вже такий притертий в сучасній літературі прийом... Чи варт його повторювати?

Ставши, очевидно, на такий погляд, Нечай і показує нам куркуля Корнієнка, не як певну дійову-активну силу на селі, а як епізодичну, потрібну лише як аксесуар, фігуру; до того ж подає її трохи в гумористично-сатиричному пляні. Цим самим автор *уневизначно* значення цієї «ролі», знявши взагалі проблему «куркуля як класу»...

Натомість антагоністом неможливого на селі виступає Ось, а частково Доця — комсомол.

Як же показано цю комсомолію, що про неї комунар Василь говорить:

«—От наша молода, могутня сила, що рве пута сільського консерватизму, бурхливо йде вперед—до нас, до міста, до культури» (?) під кресл. мое Д. Г.)—(«База», 56).

По-перше, як і належить молоді, увесь комсомол за Нечаєм—це запальні мрійники й фантазери—

«... Фантастичні пляни, буйні мрії, комсомоліе моя могутня армія прийдешнього»... («База», 105).

Страшенні романтики — філософи, поети, казкарі—

«... Замріяних пахучих казок»... («База», 154).

Взагалі «споглядачі», але — не будівники. Бо тільки хто намагається за-кликати цей конгломерат, до ладу, йому зараз же «шиють діло»:

«... Гляньте! Ось бюрократизм висиджує»... («База», 105).

або:

«—Де Доця?—В осередку геморой висиджує»... («База» 107).

Щоб урізноманітнити й так велику характеристику, Нечай надає й інших рис своїм комсомольцям: співаки, пустуні, кумедники... Дотепні всі страшенно, і на всяки вигадки штукарі... чи по кавуни, в чужий баштан...

«... Село досі не забуло як «молода гвардія» вловилося на баштані»... («Мухи», 114).

Чи по яблука у чужий сад:

«—Хіба ж комсомольці не люди?».. виправдує таку «тактику» Доця («Мухи», 115). Чи антирелігійну пропаганду перевести, — будь ласка!

«Еге... Мишко (хоч би з армії швидше приходив—штукар) «каже: ходім хлопці, антирелігійну пропаганду робить»...

Пішли й зробили:

«... Мишко непомітно облив бабу ззаду гасом та сірником—чирк. Блиснула баба Бобушка, мов та бомба, люди з криком — хто куди»...

«... Добігла, анахтема, до криниці на вигоні, з розгону тільки шугнула — бовта у криниці сажнів за два»...

«... Мов кабан обсмалилася, а не попеклася, лише брови та коси обгоріли»... («База», 69).

Отакі «штукарі»... І так, часом лагідно, а часом урочисто—піднесено, розказує про них, в своїх уступах автор.

«... Сміялися тепло, надійно (?) — це після згадки про бабу Бабушку — Д. Г.). Вірили твердо, були переконані сьогодні, що вони — молоді вершники на конях залізних — буйно налетять завтра на сонні села, розвіють задхлість минувшини (?) порвуть рештки кайданів темряви та безпорадності (!). Вершники молоді, на конях Жовтня залізних. Бачу вас, радісних (щеб не радіти після таких «геройств» Д. Г.), надійних, молодших братів моїх, біля тракторів, чую ваш золотий сміх і хочу пісню скласти про вас (на наш скромний погляд і «прози» досить. Д. Г.), прекрасну, величну, радісну, хвилюючу. Добираю слова мої найкращі, торкаю струни душі моєї найтонші, найніжніші — про вас співаю.

Кобзарем надхненним піду селами, хуторами, долинами, горами — вістку запалуючу (?) — чи не про оту бабу Бобушку? — Д. Г.) — рознесу про вас, пісню дзвінку радісну простелю під ноги ваші, надіями переможними запалю душі мільйонів, скажу:

— Вони йдуть!...

Здавалось би, дуже гарно сказано. Переконливо! Так ніж — авторіві мало. Поетично змалювавши танок «дівчини з пшеничною чуприною секретаря Кислицького комсомольського осередку — Доцю, «яка павою вела танок, струшувала (!) головою, підморгувала бровою, голубила очима всіх», — т. Нечай робить новий уступ і ще раз нагадує:

«Про вас співаю вершники відважні молоді на конях залізних. Вириваю жили з серця свого найтонші — для кобзи своєї, для пісень про вас». (Підкресл. моє Д. Г.).

Чи ж дійсно вже такий цей комсомол хороший у Нечая, що він для нього йде на таку самопожертву, аж до «жил із серця свого найтонших» вклячно?

Як знаємо, тема авторова була: показати стремління комсомольців до навчання... та воно й справді так:

«... Бажали всі комсомольці на тракторні курси — послали десятках»...

Серед цих десятків йде і секретар комсомольського осередку Ось, не так уже щоб і надовго йшов —

«... Тижнів на два. Навідуватимуся додому — діло ж тут».

Але дивно:

«... жаль стало йти з хати, з двору, де зріс, де зазнав перших радощів і горя. На час ішов, а ніби навіки. Прощався з усім: постояв серед двору, озирнув кожну повітку, кожну дровинячку, купку гною. Зазирнув до свиней — хрюкнув до них і засміявся. (?)!. Почухав через загорожу корову, скликав курей — бігли за ним до воріт табунцем, сокочучи. Лиско сперся передніми лапами на перелаз, дивився на Ося облизувався, вищав»... (?) («База» 65—66).

Так ніби чоловік навіки прощається, в якусь тяжку неволю ідучи, а не комсомолец на два тижні за якихось п'ять чи сім верстов у сусіднє село на тракторні курси їде...

А втім... чи не помиляємось ми?.. мабуть таки те вчення для комсомолу, і ті тракторні курси, куди «бажали всі»... то таки справді примусова повинність, — бо деж пак:

«... Учення втратило привабливість новинки (?) йшли курсанти далі в ярмі необхідності. День-за-день втрачав трактор свої таємниці — за тиждень потягло селяків до рідних хат, до рідних сел. Швидче-б закінчити вчення...» («База», 76).

Чи не передав часом, шановний автор, тут куті — меду?.. Він і сам це видно відчуває, бо трохи далі, на стор. 78, ми вже читаємо:

«... Іспити скінчено. Півсотні перших трактористів завтра вернуться на село. Правда, вони ще не зовсім знають. Часу було мало» (!?).

От тобі й маєш! Пояснив. І «виправдав». І хіба після такого «показу» і після такого *правдивого* висвітлення «селяків» за учобою, не пригадаєш собі тих гумористичних новель, вставлених від автора ще в першому романі: про «коров'ячого інженера» («Мухи», 128), або про «комсомольця-тракториста Ониська» («Мухи», 131), де дуже гарно показано таких от самих «вчених», що від них тільки «сміх і горе»... Безумовно, пригадаєш! А пригадавши це, не можеш не погодитися з тим твердженням, що його наводить т. Беспалов у своїй статті: «Стиль как закономерность», де він говорить:

«Отдельные элементы стиля складываются в своеобразную систему»... *)

З усієї розмаїтості стильової, від усіх його новель, гумореск і «притч», що рясніють в романах трилогії дедалі яскравіше виступає його, нечаєва система.

Ніяк не зайва ланка в цій його системі, є й усі оті «зубоскальства» над комсомолом, що Леніна цитує як:

«—Е, мамо, не можна горілки пити. Товариш Ленін, помираючи, найперш наказав: — Тільки ото мені, барбоси, підете по тому шляху, що я вам показав п'яними, то я мертвий повернуся в гробі й ляжу до вас спиною»... («Мухи», 13).

Це так висловлюється секретар комсомольського осередку Ось. А куторог Андрій —

«З куторгівської точки зору» — теж знає Леніна неабияк, тому й «просвіщає»:

«... Товариш Ленін, коли не забули й пам'ятаєте, — сказав: «Учіться, учіться і ще раз, і сто разів учіться»... — щоб не бути дураками — додав уже я...» («Мухи», 127).

Що хлопці дійсно «вчені» і Ленінову науку не тільки в теорії добре знають, а й практично її в життя переводять, нас упевнити може ну... хоч би такий уступ, що свідчить про взаємини комсомолу з партійцями. Той же куторг Андрій, розв'язуючи побутове питання про партійця старого, директора МТС, по Ленінському резюмує:

«... Да про Доцьку. Може ще нічого, ну й ми не маємо права... Але по товариському... Ну, ти розумієш? Тьфу юринда! Деся узявся якийсь чорт, хоч би й брат твій, і лізе до нашої дівчини... Розумієш? Так ми всі тобі по товариському... Коли віддаси нашу Доцьку отій старій зануді... Розумієш?.. Тоді відповідатимеш ти. Пойняв?» («База», 107) Як не поняти? Ясніше ясного!

Щоб покінчити з «комсомолом», слід би ще навести дві—три цитати, які одкривають нам секрет вступу цих молодців до комсомолу. Доця, наприклад, так одверто й заявляє:

«... Бачиш Дмитре... По правді тобі сказати, то я сама не знаю чого я вступила до комсомолу. (?) Ще була в школі в шостому гуртку, як приїхав до нас з району товариш організувати комсомольський осе-

*) И. Беспалов. «Проблемы литературной науки». М. 1930

редок. Була в нас учителька комсомолка Ганна Трохимовна. *Призначили її за секретаря нашого осередку... Звикла я до неї.*

Каже якось:

— Записуйся, Доцю в комсомол. *Брава з тебе комсомолка буде.*

— Ну то запиши, кажу, нехай буду комсомолкою. Записала Ганна Трохимовна мене, Ося і ще щось шестеро хлопців та дівчат». («Мухи», 117. Підкреслення моє. Д. Г.).

Не криється й друга «комсомолка»... Настунька, і так пояснює своє «захоплення» комсомолом:

«...Ходила (до комсомолу Д. Г.) більше для того, щоб Грицька побачити, бо гарний він мені був. Не дурався й він мене. Поправді, любилися ми з ним. *Божився* все, що за жінку візьме.

Я така раденька не то в комсомол, на край світа пішла б за ним» («Мухи», 136. Підкрсл. моє Д. Г.).

Отже ми обізналися й із другою категорією дієвих осіб, що фігурують в трилогії Нечая,—з комсомолом. Не можна сказати, щоб висновки з цього знайомства були вельми втішні... Але почекаємо з висновками.

Перейдімо до партії.

Партієць Яків—це «дороговказ» для Ося, як заявив на диспуті *) т. Нечай... «що правда, вийшов він трохи «підмочений»—признався тоді ж Нечай.

І не тільки Яків «підмочений», додамо від себе вже ми, а й Василь. Цей «залізний» комунар, представник міського пролетаріату, що приїхавши для відповідальної роботи директора М. Т. С. на село, не знаходить для себе нічого кращого, як закохатися у комсомолку Доцю, що її кохає його, Василь, брат—комсомолец Ось.

Мало того, Василь, на самоті проливає сльози над щоденником, копіюється в самоаналізі, філософствує над «любовною» проблемою і, кінець-кінцем, знайшовши для себе «пролазку»:

«— Але ж товариші мої—я людина. Зрозумійте мене: людина»... («База», 57).

Записавши в щоденникові:

«...Усі ми маримо однією жінкою. Усі три Мухи хочемо досягти її (?). Три нас було, найкращих із кращих, як сказав батько, домагаємось її, а піде вона безперечно лише з одним»... (Підкресл. моє Д. Г.). («База», 83).

Та не дочекавшись і втративши надію, що вона піде за ним, Василь зрештою пробує, «по людськи», силоміць взяти Доцю... відняти її від комсомольця Ося, свого брата.

Як саме цей прикрий епізод мав вплинути на Ося в його прагненнях до учоби, нам невідомо. У автора це не показано. Але з третьої книжки «Ромби

*) Звіт про диспут див. на стор. 124.

і квадрати», ми довідуємось, що Ось таки одружується із Доцею, має від неї сина, їде до міста Харкова й вступає там до С. Г. І.

Отже, партія — не стала на перешкоді комсомолу. А лише... намагалася відняти дещо найдорожче.

З усієї трилогії не видно також, щоб партія й допомагала комсомолу.

Конкретно і практично Василь нічим не сприяв Осеві, якщо не зважати на міську кімнату Василеву, де поселився Ось, та те «святкове убрання», що «вистроїли» Осеві Яків і Василь.... *)

Але ми були б не зовсім об'єктивні у своїх твердженнях, тільки на цьому й обмеживши свої згадки про взаємини КСМ з партією.

Треба згадати за другого партійця—Якова.

Яков, за автором є ідеал (хоч трохи й «підмочений») партійного впливу і керівництва комсомолом.

Ось в «найтяжчі хвилини» після поразки на кохальному фронті, справді, звертається до Якова, присягається йому на вірність, поділяє його настанови, його витриманість партійну, стійкість світогляду...

«... Я розумію тебе і люблю тебе Якове! Наша доля віднині однакова»...

(Ви гадаєте йде мова про боротьбу?.. про будівництво? соціалізм, колективізацію?.. Наївний ви читачу!).

«... Ти несеши у серці своєму загублений дівочий образ, понесу й я його. Я розумію, арозумів твій біль і навчуся в тебе бути суворим і непохитним, ти, сива ображена долею дитина, ти, лагідний старий хлопчик із пораненим серцем, але ти й кремінь... Ти комуніст-людина (?)...

А бувають, виходить, комуністи й нелюди? Д. Г.)—

... Ти не герой, але титан буднів наших. Ти мій життєвий маяк віднині. Ти не зрадив (!?) ти й не зрадиш (!??). Ти не забув одного і не забудеш (кого, чого?). Ти—не вони! Так, я мушу відрізнити тебе від них назавжди, я піду й одверто скажу, що вони (хто?) слимаки, нешманські виродки, що їм не поруч із Яковом. Досі я помилявся про них (та про кого-ж це?) — визнаю свою помилку, п'яну моєю зневагою їм у лице»... («База», 146, підкресл. мое. Д. Г.).

Чия це тирада? — Комсомольця, незаможника, що прагне освіти?.. чи переліцьованого Павлушкова, якому справді так ідуть міркування на зразок:

«Хороше б сидіти отак навколо вогнища, пекти картоплю, жувати бурштинову запашну, смачну скоринку — не знати тракторизації, не знати людей, не знати мук»... («База» 57, підкрес. мое Д. Г.).

Щоб зрозуміти, чому Ось так симпатизує Якову і марить картоплею, треба, зрештою, сказати два слова про ті рушійні сили, що утворили нам осьього «комуніста—людину».

*) Правда... Коли Ось у місті вскочив, як то кажуть, «у гречку» і ком-осередок Виш'у при цій нагоді хотів обвинуватити Ося в тих «злочинах» яких він не робив, Василь і Яків приїдять до міста і реабілітують Ося.

«Він пішов заробити сто карбованців, щоб одружитися з Вустеною...» («Мухи» 86).

«І знаєш скільки лиха він зазнав, а лишився чесним перед нею»...

«Заради неї бездольної він боровся за владу бідних, трудящих, заради неї він робив такі героїчні вчинки, що я плакав слухаючи Васи́леве оповідання» — признається Доця Ось («Мухи», 87).

— А коли б не було її? — цілком доречі слід би запитати у Якова — чи був би він тоді «комуністом-людиною»?.. і взагалі лицарем?.. «титаном», «маяком життєвим» і т. ін.?.. — чи може став би таким самим «слимаком», «непманським виродком» і йому, так само, як і всім «іншим» — Ось «плюнув би зневагою в лице»?..

Ці запитання доречі так само було б заадресувати й авторові, який так обожнює жінку:

«... Жінко! Ти зводиш на високості кволих, (?) ти боягузів перетворюєш у героїв, ти жорстоких і гордих робиш ніжними, лагідними, ти оприваєш холод життєвий, ти завітчуєш сірі будні наші, і звичайна ти — і казка ти, і людина ти — і мрія разом, і друг ти — і мадонна. Ти найдовершеніший акорд буття — тобою всі маримо»... («База» 108).

І у якого автора, ця «мрія» і «мадонна» є дійсно єдина руйнівна сила.

Цю ідею Нечай вперто проводить через усі свої романи. Так основні герої («... усі ми маримо однією жінкою...»), як і другорядні, теж тільки те й роблять, що лицарюють.

Так, напр., герой горожанської війни «братішка» Васька Громбой з Вятської губернії, що боровся на Україні проти Григор'ївських банд, теж раптом перероджується, коли одного разу врятовує дівчину Розочку...

Для неї Васька може —

«... сам завоювать Махна. От звелить Розочка: — Приведи мені на канаті Махна, Василю, — і приведу!...».

«... скаже запишишь у партію — запишусь. Скаже читай книжки — читатиму. Скаже — розірви себе гранатами — розірву й не писну»... («Мухи», 210—211).

З усіх наведених прикладів видно, що жінки у автора — це справді втілення всіх чеснот людських, це — ідеал, що до нього стреміти мусить всяка «порядна» людина, навіть комуніст... коли він хоче бути — людиною...

В трилогії активних жінок є чотири: мати трьох синів — Марія; Доця — мрія трьох братів; Вустина — нещасна, пошарпана долею, укохана Якова. Всі три селянки українського села. Четверта жінка — Ася — містянка.

Тут слід розшифрувати, зрештою кого ж уособлюють ці жінки? Бо від того залежатиме остаточно розшифровка всієї системи авторових думок. Стане ясно те цільове настановлення, що його хотів нам подати т. Нечай своєю трилогією.

Але перш ніж подати цю розшифровку, треба умовитися, що ми зразу відкидаємо ту зверхню очевидність, що ніби проступає в цих жіночих образах. Той, так би мовити, біологізм, чи психо-фізіологію.

Звичайно, не про них мова мовиться. Звичайно, не ці символи хотів показати Нечай, коли так часто, так захоплено виображував нам через своїх жінок, складні гами переживань своїх героїв. І не просто якісь соціальні групи пробував сховати автор за Марією, Доцею, Вустиною, Асею.

Так які ж?

Очевидно, ходять про якісь інші, глибші соціально-політичні концепції, про якісь інші філософсько-політичні проблеми.

Ходить, очевидно, про те, що більш-менш все ж, відомо пересічному читачеві і треба тільки цьому читачеві придивитися до всіх типів і образів, щоб зрозуміти їх.

Останню жінку — Асю, нам буде порівняльно легше розгадати, бодай тому, що сам автор визначив її як «уособлення красивого», себто, того «красивого», що ми зустрічаємо в сучасному місті, що так або так приваблює, обплутує комсомол...

Але що ж мають за собою ховати інші жінки? Ми, напр., вважаємо, що українська жінка Нечаєвих романів в тому аспекті й при всіх тих «аксесуарах», як і у всьому освітленні його героїв, подана — є жінка, що уособлює націю. Це — збірний тип, і у Нечая він досить вдало змальований (і завуальований).

Таке наше розшифрування цих символів не є припущення. Це не гіпотеза. Це — логічний висновок із усіх філософувань нечаєвих героїв і його самого.

Що жінка — Україна, нас упевнює посамперед Марія, ця — споконвічна матір трьох синів; стають зрозуміли тоді: «три сини», — Василь, Дмитро, Ось; три українські жінки: Марія, Доця, Устина; цілком ясным тоді стають і інші «апокрифічні» числа — «дев'ять юнаків»; зрозуміли стають і образи з назвами: «Калиновий Міст», «Козацька Могила» й, навіть, епіграфи й посвяти від автора:

«Інек — дівчині в червоній хустці присвячую»... («Мухи»).

«Почуєш ти, моя старенька,

Що я живий, і рада ти.

Твої кришталі — сльози, нене,

Несу я в серці до мети» (?) («База». Підкр. моє. Д. Г.).

Стане тоді зрозумілий геройсько-лицарський вчинок Якова і любов його до Вустини з незламною відданістю і вірністю дівчині... Зрозумілим буде і Осеве теж «лицарювання» до своєї дівчини...

Не буде нічого дивного і в заяві Василя:

«... Усі ми маримо однією жінкою»...

Виправдаємо тоді ми й третього сина — Дмитра, анархіста-самогубцю, що упав жертвою, не просто свого темпераменту... а все через неї ж — через жінку... (яке лицарське «благородство!»).

Доречні будуть тоді й зрозумілі «вагання» наймолодшої жінки. То нічого, що ця жінка Доця—комсомолка... Вона «перш за все жінка»... що хоче стати матір'ю, а тому й бажає:

«... Зачати від найдужчого із вас...».

(Мова йде про двох братів: старшого Василя й молодшого Ося).

«... Я новому життю хочу служити,

Як жінка перш за все, а далі — інше...».

«... Чому не ти у сій славі, перемог, (?) чому не ти суворий дужий Муха. Чому ти лише брат, товариш днів моїх дитинних — не знаю. Ношу в крові якусь незрозумілу таємницю: «Люблю тебе, зачать од нього хочу...». («База», 149—150).

З цими психологічно-біологічними засадами, що ніби на паталогію скидаються, ми дуже хороше знайомі. Щоб сховатися від цензурних утисків, старі письменники—народники, так само виображували її, «неньку Україну», не раз як жінку: матір чи сестру, чи просто дівчину.

Політичні моменти з життя країни як і вагання саме України поміж тим чи тим коханцем нам теж відомі. Прийом не новий. *)

Комсомолець Ось, що з ним Доця

«... мов брат із сестрою, вкупочці з дитинства»... — це, нова, мо-лода українська сила, що мусить розірвати з тим братом «наси-льником», «гвалтівником»... по суті: «запроданцем Москві». Тому Доця й шкодує так:

«Чому ти (Ось. Д. Г.) не в сій славі, перемог»...

Тому вона й любить Ося, а «зачати» хоче від того, старшого, еко-номічно й політично дужчого.

Але ж хоче «по закону» (через церковний шлюб ми-б сказали), а бто через союз, «як рівний з рівним»... а не так брутально, насильницьки, як це пробує зробити Василь.

Наявність саме оних от націоналістичних (ефремівсько-донцовських) концепцій у всьому творі Нечая (які йдуть аж від Нечуя-Левицького ще), підтверджують нам не лише вже цитовані не раз думки героїв і автора, а й

*) «Прообраз» такого типу жінки — героїні, що в ній змальовано Україну, ми маємо ще від Тобілевича, що у своїй «Гандзі» дуже влучно змальював оці «любовну нудьгу» жінки поміж народом українським, (коха-нець Грицько — простий козак), українським панством — гетьман Ханенко, друга «любов» Гандзі, й польським панством — Пивом Запольським, якому, кінцею-кінців і віддається Гандзя.

Є й другий подібний тип жінки в старій нашій драматичній літературі, що малює її — «неньку Україну», як жінку поміж двох коханців (Україна й Туреччина): «Маруся з Богуславу» — Старицького.

Економічно-політичні інтереси Радянської України й Радянської Росії тепер після Жовтневої революції очевидні для всіх. Розуміє їх «підсвідомо» як жінка «що матір'ю стать хоче» й Доця — нова, молода, сучасна Україна... Василь, партієць, робітник, — уособлення Росії. (Більшовизм!).

увесь той «антураж» думок, що їх можна навести з трилогії скільки хочете.

Ну, от напр., виспівування минувшини, а саме тієї «Козацької Могили», до яких (могили й минувшини) любить часто звертатися комсомолец Ось і марити.

Йде переказ історії цієї «Могили».

«.... Тоді батько-отаман, голубонько сивий, порадник козацький, печальник народу бідного, ще раз булаву срібну високо підіймає до козаків мовить-промовляє, кає ...».

Хіба не нагадує ця історія «Козацької Могили» всієї історії України? І хіба не так само змальовано в Грушівсько-Єфремівських підручниках усіх оцих «отаманів із срібною булавою», як справжніх «печальників народу бідного»?..

Автор не погодився на диспуті з нашим цим твердженням (щодо порівнянь з літературною єфремівщиною). Хоч і визнав наявність знайомства у комсомольця Ося з Кашенком... (?!?).

Але «Козацька Могила» — давня історія... Може дійсно Ось там колись читав Кашенка і автор лише забув, не доглядив і не вніс належних корективів....

Трохи, правда, дивна та неуважність. Але ось сам автор пишучи «власною кров'ю» свої рядки про новішу історію України, історію вже наших днів... «вмочує олівець у власну кров» і про німецько-гетьманську окупацію, та про звільнення від неї бідноти стверджує:

«.... Так, їх не було. Я без тенденцій.—Я пишу власною кров'ю мої рядки. Багатіїв не було в чорному (?) плаві на «Стовповому шляху». Вони не несли в задубілих од холоду й ляку руках кіс, лопат, сокир, рогаців...» — (А далі в тому ж абзаці): «Не тому що вони були за німецьку окупацію та за гетьманських опричників. Ні». (?!). Підкр. моє Д. Г.).

Як же безтенденційно. «власною кров'ю», «виплутується автор» із цього складного перепльоту у який сам же й попав.

«.... Інші істотніші таємниці (?) прочитав я тоді: вони — (тобто багатії... Д. Г.) — були проти німецьких окупантів, вони були проти гетьманських опричників (?), бо вони, багатирі, власними кінями, телятами, кабанами та пшеницею заплатили за свою політичну зверхність над селом (тільки без «тенденцій», — Д. Г.). Дорого заплатили за свою владу. Та, домагаючись влади не хотіли платити і перші повстали (це — багатії,—Д. Г.), проти німецької окупації над їхніми коморами та хлібами... («База», 112—113. Підкресл. моє Д. Г.).

— Послухайте, т. Нечасе! — хочеться крикнути авторові: пишть собі — «кров'ю власною», чи ще там, чим хочете, коли вже вас звичайний аттражмент не задовольняє — але-ж не так туманно...

Ви ж тільки подумайте:

«.... Багатіїв не було в чорному плаві...» і... багатії-ж: — «перші повстали»... (1).

«... Дорого заплатили за владу...

і раптом:

«... Та домагаючись влади не хотіли платити»...

І оце «без тенденцій» називається!

Є далі у Нечая таке місце:

«... Залишилися (багатії. Д. Г.), межі Сцілою й Харібною. Замкнулися в хатах (?) і не йшли в потоках чорних людських «стовповим шляхом»...

А різні повстання, бандитські наскоки, уся боротьба куркулівська що точилася особливо уперто від часу німецької окупації (від 1919 року і аж до 1923, особливо активно), та не припиняється ще й досі, це — «замкнулися в хатах»?.. Сотні забитих від куркулів комунарів, незаможників, комсомольців на всіх широких просторах землі української це — наслідок того, що куркулі «залишилися межі Сцілою й Харібною?»..

Ні, мабуть таки шановний автор безоглядно загруз сам поміж «Сцілою й Харібною» куркульської ідеології яка справді заважає йому, авторові, вийти на «стовповий шлях» пролетарсько-селянської літератури...

Плутанина поміж «Сцілою й Харібною» особливо яскраво помітна в останній частині трилогії, в романі «Ромби і Квадрати».

В цьому романі автор, як було говорено вище, залишає село й переносить свого героя Ося до міста, до столиці республіки.

Пам'ятаючи своє тематичне настановлення, а вірніше — згадавши його — Нечай показує нам комсомольця Ося, що вже нарешті досяг своєї мети: ВИШ—С. Г. І. А тому... «перешкоди», на шляху Ося, які так «щасливо» почалися від батька незаможника—Остапа ще аж на селі, не скінчилися, й у місті.

Тут Ося чекає нова «перешкода» у вигляді вельми привабливої інювки, Асі Вінтер — що в кінці роману виявляється донькою полтавського непмана, а до того... до того вона, Ася — «уособлення красивого» (як повідомив нам автор).

Ось зовсім не від того, щоб на цій красивій — «перешкоді», затримати свою увагу. А, виходить, і спіткнулися.

Побувавши з Асею по всіх садах столиці: Карпівському, Університетському, Миському паркові, обдивившись цікавіші вулиці: Сумську й Свердлова, пофілософувавши навколо будинків: ВУЦВК'у, *) Держліпрому й Ми-

*) Цікавий і тут хід думок Нечаявих героїв, як і штучність їхніх міркувань.

« — ВУЦВК.

«... Ага... Але чому ж не той він — створений уявою дома, не бетонний красень-велетень, а звичайний панський палац»... («Ромби і квадрати», II—Підкресл. моє Д. Г.).

жолаївського собору (якого, доречі, вже й немає) Ось знайомиться, все за допомогою тієї ж Асі, з Музкомедією (ще російською) і обурюється—разом з усім пролетаріатом ідеологічно невитриманим репертуаром... Цікавить Ося лекція Луначарського: «Проблеми родини», кіно, літературні виступи. Взагалі культура.

Правда, комсомольця Осю, «кортить побувати на заводах»... Але він так і не здійснив свого бажання.

Зате, веде Ася Ося до історичного музею, до музею революції. Що ж, це не зле, це конче потрібне. Але от цікаві реакції у «селяка» від споглядання «документів доби» — про всіх цих: «Гайдамак, німців, гетьманців, денікінців, поляків»...

«.. Не було втомі, лише тужно чогось (?) трохи так ставало, жаль чогось ніби (?).. Може того, що спалахнули дні огнями сліпучими, зачервонили небо, перегоріли соломою сухою на вітрі, стухли (!) «Ромби» 33 підк. мое Д. Г.).

Додавши і в цьому романі, нічим не зв'язаних тематично, кілька новель та «вдало» показавши зріст продукційних сил міста й села, і, взагалі, соцбудівництво з його ударництвом, соцзмаганням, переродженням побуту, цікавою і повно розгорненою статистикою колгоспів на Вовчанщині (?)... не через власні спостереження, не за допомогою дійових в романі осіб, не через якісь там фабульні перехреснення села і міста з його парками, садами, вулицями, кіно й музеями, а, як ми вже згадували, за допомогою «Харківського Пролетаря»... з таким от «ліричним» відступом про п'ятирічку:

«... Надсильний гніт колективної праці, стис п'ятирічку в чотирирічку»... («Ромби» 88—підкр. мое Д. Г.).

Закінчує Нечай свій роман Ося з Асею як і, належить в таких випадках, розривом. Починається з «несхожості характеру», далі виявляється клясове розходження, починається брудна історія, в яку «вплутуються» комосередки двох столичних вишів.

Ведуть себе ці осередки досить таки недобре. У справі конфлікту Ося з Асею від секретаря партосередку С. Г. І. Кононенка є знов такі, майже, чи не «перешкода», але Райпарком робить зауваження Кононенкові, й все кінчається гаразд.

Правда, у місті, Ось після розриву з Асею, не маючи підтримки від осередку, і не маючи товаришів, ледве не потрапив до повії. Власне потрапив. Але залишився «чесним»...

Правда, й Доця, як довідуємось із листа її до Ося:

«... Прийшла до тям, згадала твою мовчанку і зрозуміла тебе. Я знаю вже, чого ти не писав досі: з тобою трапилося теж, що й зі мною (!?).. Чи так, чи трохи інакше»... («Ромби», 127, підкресл. мое Д. Г.).

Шкода, що автор не пояснив докладніше — що саме трапилося з Доцею з Кременчуці! Але з того, що Доця цитує вірша Сосюри:

«Місто взяло в ромби і квадрати

Всі думки, всі пориви мої...».

І ставити крапки, ми дозволимо собі докінчити дальші строфи:

«Це ж мені заковано стогнати

У його засніжених груді...».

Тоді стає дещо зрозуміле... В кожному разі наявність ще й такого віршування Сосюри, як:

«Я не знаю хто кого морочить,

Але я б ногана знову взяв

І стріляв би в кожні жирні очі,

В кожну шляпку і манто стріляв...».

Цього не сказано ні у Нечая ні листі Доці, але той факт, що Доця пише:

«Знаєш, він — (Сосюра — Д. Г.), так образно, так особисто, я б

сказала, говорить про мене...» —

немає жодного сумніву, що й Доця, як і Ось, не знайшли у місті бажаного задоволення. В кожному разі автор не показав ще ніяк.

Ні на конкретних особах, ні на взаєминах села й міста за нашої реконструктивної доби. І отже, того «векселя» своєрідного, що видав комунар Василь, коли говорив про комсомол, як про «могутню силу», що «бурхливо йде вперед, до нас, до міста, до культури» («База», 56) — ніхто цього векселя по суті не сплатив.

І це твердження звучить в трилогії гіркою іронією, або жалюгідною пародією на місто та на його культуру.

Час взятися до висновків.

Що ж, кінець-кінцем, дає нам ця спроба молодого романіста, який в цікалому творі намагався показати стільки цікавих, конче потрібних нам речей, осіб і явищ?..

Насамперед ця спроба свідчить нам про цілковиту неспроможність автору впоратися з матеріалом.

Подруге — автор свідом чи несвідомо поперекручував об'єктивні дані нашого сьогодня і дав зовсім невірне освітлення подій, явищ і тих груп, прошарків і осіб, що діють в його романах, брутально перевернувши це все, звів наклеп на партію, на комсомол.

Потрете — тема для автора потрібна була лише як заслон, щоб подати певні філософсько-політичні концепції, цілком ворожі пролетарському читачеві.

Розглядаючи ці концепції ми, насамперед, мусимо констатувати:

I. Село, за Нечаєм, — українське село, — не може дати стійких, відданих, свідомих і загартованих для клясової боротьби комунарів.

II. Незаможне українське селянство, (за Нечаєм) йде проти колективізації і машинізації, бо колективізація й машинізація підривають добро-

бут цього неможомого селянства. А коли подекуди колективізація й машинізація й запроваджуються, то лише, мовляв, під тиском зверхньої сили, через примус...

III. Культура міста—не показана як культура зростання важкої й легкої індустрії. Як культура пролетаріату, що зв'язав свою долю з селянством і який (пролетаріат) напружує всі зусилля, щоб допомогти якнайшвидше видертись із злиднів неможомому селянству, а натомість—місто показано з такою убивчою безпорадністю, черствістю і порожнечою, що «селякові» нема жодного інтерсу цієї міської науки, культури й домагатися.

IV. Найвище, «найсвятіше», за Нечаям—«нова мораль»—любов до жінки—якійсь середньовічний лицаризм, іноді, ніби «біологізм», за яким приховано вихваляння чистоти родинних підпор і вищих засад—любов до відчизни, до нації.

V. Цей, кінець-кінцем, націоналізм, впливає, за автором, з тих класово-економічних передумов і «історичних довідок», що їх він ясно запровадив у трилогії, щоб «довести» всю неминучість розвитку націоналістично-куркульських тенденцій і в лавах неможомницького селянства і серед партійців та комсомолу.

Усім цим автор довів нам, що його твір—яскравий вияв буржуазно-націоналістичної ідеології в літературі.

Автор безпорадно борсається в лабетах Єфремівсько-Кащенко-Шумскієвської, народницько-куркульської ідеології, яку пробує затушкувати революційною фразеологією та туманними заявами бути «чесним із собою».

Ми не маємо підстав гадати, що в своєму творі «Калиновий Міст», автор цілком свідомо запроваджував означені тенденції.

Ми охоче припускаємо, що суб'єктивно Нечай не мав наміру дати таку шкідливо ворожу нам трилогію. Але той факт, що об'єктивно, так трапилось—примушує нас бити на сполох... Нас цікавить і непокоїть самий факт: книжки т. Нечая—«Мухи» і «База», «Ромби і Квадрати»—шкідливі книжки.

Нечай—член спілки пролетарсько-селянських письменників «Плуг» — ввійшов з плужанських позицій, одійшов від «стовпового шляху» пролетарської літератури...

Література бо, художнє слово, є така зброя художньо ідеологічного впливу на маси, що коли нею, цією зброєю, орудує малоправний боець—орудує не знаючи основних прийомів, не ставлячи собі чіткої мети, за що бореться, несвідомо, лише «граючись», із цією зброєю—в усіх таких випадках ця могутня зброя і знаряддя класової боротьби немунуче обернеться проти свого творця. А діставшись випадком (чи будучи навмисне переданою) до ворожих рук, ясно, стає тоді художня література зброєю не лише проти одинокого творця її, а й проти цілої класи, яку цей творець репрезентує.

Про це, мабуть, забув т. Нечай.

Ми, вірячи в його далішні літературні здібності й мистецький хист, вважали за свій обов'язок, як уміли, нагадати про це т. Нечаяві.

І «Плуг» і т. Нечай—мусять зробити з цього належні висновки.

ЛИСТ ДО РЕДАКЦІЇ

Шановний товаришу редакторе, прошу не відмовити надрукувати такого листа:

На протязі трьох останніх років видано мною трилогію «Калиновий Міст» («Мухи», «База», «Ромби і Квадрати»). Радянська громадськість одгукнулася на трилогію кількома рецензіями видрукованими в журналах «Червоний Шлях», «Критика», «Молодняк»,—«Життя й революція», «Плуг» і в «Літературній Газеті». Кожна рецензія аналізувала якусь одну з частин трилогії, переважно «Мухи», видану першою й видрукованою ще до того в журналі «Червоний Шлях». Про «Базу» висловився лише «Молодняк» і в грудневому номері 1930 року говоритиме «Плуг». Про «Ромби і Квадрати» ще нічого не писалося.

В загальному ці рецензії підкреслили одно: попри вдало подані автором окремі місця—«Мухи» й «База»—твори невдалі композиційно, еkleктичні щодо стилю й викривляють сільську сьогодишню дійсність, подаючи село, яке ніби роз'їдають найрізноманітніші неполадки. Грунтовніше на цьому зупинився тов. П'ятківський («Молодняк»); та в рецензії про «Базу» він зійшов з позиції об'єктивної аналізи і з'їхав на найзвичайнісінський «Молодняцький» «груповізм», змазавши тим досить удачу аналізу «Мух». Не кажучи вже, що Карамазовщину тов. П'ятківський пришив «Базі», щоб, якто кажуть, «образованість показати».

Далі й головне. Літорганізація «Плуг» звернула увагу порядком самокритики на «Базу» на останньому плужанському з'їзді і, в доповіді про велику форму, відзначила, правда, досить загально, що «База» трактує біологічну проблему замість показати дійсні творчі процеси соціалістичного будівництва на селі, зокрема тракторизацію сільського господарства, що її ва тему взяв автор у «Базі».

Нарешті останніми днями з виданням третьої частини трилогії «Ромби і Квадрати» літорганізація пролетарсько-селянських письменників «Плуг» трилогію в цілому поставила на обговорення широких зборів плужан м. Харкова. Дві досить докладні доповіді про трилогію поставили низку обвинувачень, як трилогії, так і авторів трилогії. В основному обвинувачення такі:

Трилогії:

1. Єфремівщина: а) Мати, Устина, Доця і інші жіночі персонажі—усоблена «ненька Україна»; б) Остап, Яків, Дмитро і Ось—вірні сини її; в) Василь—запроданець.—Така концепція тов. Грудини.

2. Народництво. Не показано класового розшарування села. Селяни—все сільське населення.—Концепція тов. Зайця.

3. Еклектизм стилю: «Мухи»—побутовий роман-реалізм; «База»—патетичний—романтизм, і «Ромби» і «Квадрати»—бульварний роман-натуралізм. Композиція безпорадна.—Тов. Заєць.

Обвинувачення авторів: несталість світогляду.

Трьохденні дискусії дійшли до висновку: трилогія «Калиновий Міст» попри всі добрі наміри авторів й попри окремі талановиті місця—твір у цілому ідеологічно-шкідливий, бо викривляє сьогодишню сільську дійсність і тим відіграє розкладницьку підкуркульницьку роль.

Почавши переорієнтувати свого твору ще з виходом «Бази» і остаточно зрозумівши при колективній товариській допомозі плужанської суспільності, як саме шкідливо діє твір на читача, я сьогодні порядком самокритики, оскільки це можливе в невеликому листі, хочу довести до відому пролетарської суспільності про це.

Правда, ніби воно надто трагікомічно, але я опинився в ролі двох моїх персонажів—Остапа й Остапихи Мух, які цілком собі усвідомили, що:

«Не знали, кого висиділи ми, випріли тілом своїм. Дві дурних зляканих квочки ми, старий, кудкудачем на березі, а діти наші поплили. Каченят висиділи ми, не знаючи».

Так сталося й з моєю трилогією. Коли цілком слушно моїх героїв—нових людей, дискусія кваліфікувала, як куркулів і підкуркульників, не зважаючи на те, що вони неможники, робітники, комсомольці й комуністи й такими мусили бути за моїм задумом, то моя вина, що я несвідомо випрів їх своїм тілом.

Перш за все щодо розбіжності критики й роздуму (?) Я вже відзначив головні обвинувачення, докладніше про те будуть писати товариші в пресі. Я говорив і повторює ще раз: такого широкого полотна соціальних зрухів, як те приписують мені, я не задумував. Я задався метою показати лише зріст юнака-селяка, неможника, комсомольця (найпередовіша частина сільської молоді), за даних умов, показати, як він переступить через класові, родинні, націоналістичні і біологічні перепони, поки врешт дійде межі, перейде «Калиновий Міст», за яким уже почне життя, як людина цілком соціальна. Почне життя, звичайно, в місті, до якого весь час рветься. Місто—для нього символ організованості, й перший крок Осів у місто та грань, де закінчуються розхристаний, неорганізований, палкий мрійник Селюк.

Єдиний герой мого роману—Ось Муха. Решта—лише перепони, лише заперечення йому, уособлення заперечень родинних, класових, націоналістичних і біологічних. Всю мою творчу увагу я віддав Осеві, а решту типів зачепив остільки, оскільки вони гальмували його поступ. Безперечно, запереченням йому за моїм задумом мусили бути лише негативні персонажі. Ось чому я не давав переваги головному чинникові сьогодишньої сільської дійсності—класовій боротьбі. Бо ж не в цьому пляні я задумував мого героя. Ось чому весь побічний матеріал, допоміжний такий негативний. Усі перепони я намагався поставити, звичайно, художньо, бо ж писалося роман, а не статтю.

Такий був задум і таке є виконання. Я не спромігся перекласти мову образів на мову соціології. Вийшла, дійсно, галерея негативних підкуркульницьких типів, що цілою навалюю налягали на Ося Муху,—на теж нове село.

Відкидаючи категорично концепцію тов. Грудини про Єфремівщину, я згоджуюся з його постановкою про несталість авторового світогляду, і з концепцією тов. Зайцева про народництво (по суті теж саме). Я пройшов свій шлях разом з Осем Мухю з сільських низів через усі перепони, і, безперечно, наді мною тяжить і досі все те, що тяжило над Осем Мухю. Надто глибоко вросло вое ідеологічне коріння в старе село, і коли я казав, що пишу власною кров'ю, то писав широко. Бунтуючи проти всього старого сільського укладу я написав патетичний бунтарський твір. Я кричав у ньому, що я проти старого села, що я за нове село. Але добре розуміючи, де вихід до нового, я надто перейнявся Осем-мрійником і озброєний ще не досить кваліфікованим письменницьким пером, повів Ося такими манівцями, які безперечно нагадують Олесеу «По дорозі в казку».

Кажу ще: можна ґрунтовно закинути мені за «Калиновий Міст» Ібсеновську проповідь «Бунту людського духу». А за Плехановим:

— «Проповедь «Бунта человеческого духа» сама по себе совсем не исключает художественности. Но нужно, чтобы она была ясной и последовательной, нужно, чтобы проповедник хорошо разобрался в тех идеях, которые он проповедует, чтобы они вошли в плоть и кровь, чтобы они не смущали, не сбивали, не затрудняли его в момент художественного творчества. Если же это непременно условие отсутствует, если проповедник не сделался полным господином своих идей, если его идеи к тому неясны и последовательны, тогда идейность вредно отразится на художественном произведении, тогда вносит холод, утомительность и скуку. Но заметьте, что вина будет падать не на идею, а на умение художника разобраться в ней, на то, что он по той или по другой причине не сделался идейным до конца. Стало быть вопреки тому, что кажется на первый взгляд, дело не в идейности, а как раз наоборот, в недостатке идейности—(XVI—194)».

Паралель між Ібсеновським «Бунтом духа» і моїм можна було і слід провести. Подана цитата цілком опреділює мою трилогію.

Підсумовую: запереченням моему задумові я в трилогії подав галерею негативних, нестійких, підкуркульницьких персонажів і картин. Визнаю, що сам я ще «нутром» не порвав остаточно з народницькими уявами про село. Але всією творчістю намагаюся порвати з тим, оголосивши, може невдалий бунт проти старого села в трилогії «Калиновий Міст» і практично почавши вже зрив з ним у новому своєму романові «Медикум 026».

Від трилогії «Калиновий Міст» у першій її редакції відмовляюся, і вже далеко до дискусії, з власної ініціативи переробив її, але, вважаючи все ж переробку за недосить знищуючу у відношенні до першої редакції, перероблює трилогію вдруге, і прорив у своїй творчості залагоджу тим же твором.

Відзначаю, що організація пролетарсько-селянських письменників «Плуг» могла б раніше звернути увагу на мою трилогію і тим застерегти мене від хибного трактування мого задуму.

З пошаною Павло Нечай.

Центральне Бюро Плуга зважає лист т. Нечая за незадовільний. Думку Бюро буде опубліковано в наступному номері.

КРИТИЧНІ НОТАТКИ

Михайло Сайко—Жайворонки степу. Поезії. Михайло Сайко, як поет, уже багато років друкується на сторінках наших журналів і особливо повів визначне місце на шпальтах журн. «Черв. Шлях». За ці роки поет значно виріс, і в своїх філософічних і в бойових поезіях досяг безперечних успіхів. Але окремою книжкою поет виступає вперше і, треба зазначити, досить запізно. Багато віршів загубили актуальність й становлять перейдений етап для автора. Наша бойова доба індустріалізації й колективізації сільського господарства висунула нові проблеми, вимагає іншого оформлення матеріалу, конкретних тем. Збірка Сайкова відстає від темпів життя. До тогож, автор зібрав у книжці не продукцію останніх років, а, очевидно, продукцію попередніх років (на жаль дати під віршами не зазначено).

Характеристична ознака збірки—це соняшний настрій, це віра в нашу перемогу, це боротьба за радісний труд. Цей настрій не кидає поета, чи він береться до соціальної тематики, чи подає степові малюнки.

Мій клясе: твої семафори
по всесвіту густо горять:
Ми бились... Ми ворога збором,
Ми знищим ненависти гать...

Або:

Все дзвенять, дзвенять синиці
(о, який мажор в душі!)
День, ява,—й на сонці сміється:
мусим красно жити...

У книжці п'ять розділів: «На соняшні дороги», «Під умитими зорями», «Відпочинок», «Літосінь» і «Засніжені чуття». Перший розділ містить вірші на соціальні теми. Автор кличе «людей йти на соняшні дороги».

Розкута земле,—одрух слухай:
Не смій родить раба!..

У віршові «Жнива» автор протиставляє індивідуальне господарство колективному.

Вдова з серпом і жатка—трактор,
дрібна сім'я і колектив...
Народе мій: розірвем ґрати,
підєм до зоряних віків!

Основна хиба цього розділу—це те, що автор не подає явищ конкретно, а «взагалі». Тут «краю мій», «народе мій», а село? то «взагалі» село. Світ «шукає соняшних запалднів», «прийде основоючий день», «в нові дні вкладаємо новий зміст», «близкає мета», «до заповідних меж підходим» і т. д. А в чому мета, до яких заповідних меж підходимо—невідомо.

Ці загальники характеристичні для перших років революції, не задовольнять тепер нікого. Села у всій складності класової боротьби немає в поезіях. У приквітцевому віршові «Дмитрова ідилія» автор, наприклад, пише:

«Колись тут все село гнітили панські скирти
і снали із селян і піт, і кров, і час,—
Сьогодні ж колектив—чи вірте, чи не вірте—
з комуністичним привітанням стрівув нас».

Отже тут фігурує «все село» з куркулями й біднотою. Дивне тут, бо недоречно і оте «вірте чи не вірте».

Дальші три розділи збірки—малюнки природи, різні літучі вірші, що відбивають поетові настрої в зв'язку з явищами природи, працею на полі, інтимним життям письменника тощо. Тут послідовно зібрані вірші в зв'язку з зміною доби року: провесень, літо, літосінь. В цих розділах автор досягає найбільшої майстерності, тут він подає найкращі, найяскравіші образи, дотого ж—досить оригінальні. Ці розділи найбільше в книжці дають підставу вважати Сайка за поета природи насамперед. Бадьорий настрої характеристичний для всіх розділів. Лише містечкове оточення, в якому автор жив, викликає інколи мінорні настрої, бажання вирватися до культурного центру.

Бо мене зв'язало по руках містечко
і до серця лащать чвари, сморід, цвіль...
...Певно тому серце рветься ревом в Харків,
що боїться скиснути там, де киснем ми...

Автор добирає найкращих фарб, щоб подати провесень. Свої настрої він переплітає з явищами природи. Тут вірш авторів звучить не шабляново.

Під умитими зорями березня,
коли лунко б'є утячий крик,
бачу: шулється степ сизим селезнем
і купає в струмках молодик.

Або:

Струни блжіл—об струни вітру
(Гречка. Соняхи. Горох!)
Виграла щодня на цитру
липень—скоморох.

Правда, тут не без Тичинового впливу, що помітний на деяких віршах.

«А на півдні кривавими ребрами
Стежки хмарок, як жертва, горять».

Від провесні, автор переходить до літніх своїх вражень про мандрівки по Криму (у розділі «Відпочинок») і до опису картин літосені.

Рум'яні яблука і сизо-сині сливи
колише серпень вітряним крилом,
а дні біжать зайцями полохливо
і вечори—веселкове весло.

В цих розділах можна знайти і рядки, де автор подає своє уявлення про місто. Треба зазначити, що автор не усвідомив ще собі міста, як центру пролетарської думки.

Поряд з такими думками, як

«Там де ритми швиндлів і де танки трансмісії
Тчуться гами пісні радіо-віків».

у автора більше можна знайти думок, де подаються негативні сторони міста. Автор не знаходить у місті близьких йому образів, для нього місто—
«гарчить».

Деся там співи і зойки, і дзвякі чавуни
ре, бурує, гарчить оп'яняючий рух...
не зачепить там ока ні гайстер на клоуні, ні
серп, що в глибоких туманах загруз і потух.

У віршові «Тубінституту» автор особливо негативно подає місто.

«А там у вонючих притонах,
в колі карт, проституток вина,
невимовно—злочинно, свідомо
пропивають здоров'я до дна.

Автор ідеалізує село: «міцна тут праця і така ж міцна любов».

Ближче підходить автор до конкретних тем в останньому розділі книжки: «Засижені чуття», у віршах «Асканія Нова» і «Дніпрова іділія». Але ці вірші переобтяжені надмірною описовістю. Ця описовість іноді так захоплює автора, що губиться те зерно думки, що заховане у віршеві. Часто автор і зовсім подає вірші безпроблемні («Такі тримтючі зорі»). Тут перед автором, в творчості якого переважають мотиви природи, стоїть небезпека зовсім не відбити велетенської перебудови села, утекти від дійсності. За власними настроями і революційними «загальниками» автор може загубити шлях до нашого читача—колотспіника й сільсько-господарського пролетаря.

Ця тематика авторова обумовлює й стилістичне оформлення віршів. Естетизм, вишуканий образ, лексика, що не виходить за рамки лексики Рильського—характеристичні для цих ранніх поезій М. Сайка.

Ритмічна будова віршів—одноманітна. Автор в полоні класичних розмірів. Ямб на дві третини панує в збірці поряд з хореем і анапестом. Автор майже зовсім не використовує досягнень сучасної техніки віршування. Береться автор і до канонічних форм, таких, як тріолет («Кримські тріолети»), але не дотримується правил чергування рядків, і тріолети гублять свою стрункість.

Зайва описовість, споглядання природи, нечітка проблематика часто впливають і на композицію вірша, на незграбну його побудову. Так, у віршеві «Жнива», протиставляючи роботу сім'ї й колективу, автор не чітко провів цю антитезу. З однаковим задоволенням він малює і «музику серпів» на ланах одноосібників, і ритмічні рухи косарів, і шнурок в'язальниць на колективному полі. А думка про «буденний мажор»—працю в полі зовсім стирає цю антитезу. Безпорадна композиція віршу «На руднях Марганець». Описовість і закінчення—«ті ж степи ливні» зробили з віршу фотографічний відбиток. Автор не розв'язав ніякої проблеми, теми про рудні не використав. Описові вірші мають у автора, взагалі, неміцну будову. Монолітніші вірші, що мають соціальну тематику.

Позбавившись «загальників», взявшись до конкретних тем соціалістичної перебудови господарства, подаючи село в розрізі класової боротьби, автор дає нам свіжі поезії для нашого читача.

Всі дані до того в Сайка єсть. Вірші останнього року, друковані в різних журналах, свідчать, що Сайко вже давно переріс свій «Жайворонок степу», а відчуваючи слово, як матеріал, дає зразки гарної поезії.

Отже «Жайворонок степу»—перейдений етап для Сайка. Сподіваємося, що автор у наступній збірці подасть нам селянське життя не з жайворонкових високостей, а з глибин соціалістичного села.

Ол. Метеорний.

Кириленко Іван. На тис. к. Повість. Укр. Риб. 1930 р. Тираж 20.000 стр. 117, ціна 40 коп.

Серед сучасної літератури дуже мало сучасних творів. Яке не парадоксальне це твердження, але мимоволі приходиш до нього, розглянувши поточну художню літературу. Хіба не разючий той факт, що такої величезної ваги питання, як індустріалізація, колективізація майже не відбито в літературі.

Повість Кириленка—один з небагатьох щасливих винятків.

До глухої сім'яри приїжджає уповноважений у хлібозаготівлях робітник Рідкодуб. Вже в районі (містечко з традиційними двома підсвинками),

уповноважений довідується про те, що на селі провадять агітацію куркулі на чолі з Говорухою, що хлібозаготівного пляна не виконується, що, загалом, треба «натиснути»!

На селі, куди приїхав Рідкодуб, точиться загострена класова боротьба. Куркулі зростають, будують нові хати, п'ячать і самозадоволено заявляють: «народ оживає. Аби тільки не хлібозаготівлі оті». Незаможники принишкати, підпали під вплив куркульн і бояться щось сказати проти. Голова комгезаму тах характеризує стан на селі: «куркулі наступають, а в нас біднота—вівці та годі... Забиті, несознательні. Хоч кричи: «Рятуйте». Куркулі намагаються захопити й політичні позиції: голова кооперації в них на послугах, а куркуленко Говоруха в комсомолі веде перед. Як наслідок цього всього—гаїтаї уповноваженим хлібозаготівлі циннічо подають по корякові борошна.

Рідкодуб розуміє, що сільський фронт значно складніший воєного: там бо ворога легко було розпізнавати, а тут: «як тяжко іноді буває змайти ворога в цьому морі дворів, дворочків, хат і хатиночок».

Рідкодуб натискує на м'явого голову кооперації, налагоджує роботу в комсомолі, заарештувавши комсомольця-куркуленка, організовує актив з наймитів та незаможників і після довгої і впертої боротьби, де часто ризикуює життям, наводить закопану куркульську пшеницю.

Комсомолець-куркуленко, мстячи за батьків хліб та за свою наругу, на виставі стріляє Рідкодуба, але не на смерть. (Останній мотив, дочері, взято з газетних дописів).

Авторові подастило добре відбити класову боротьбу на селі, що точилася й точиться навколо хлібозаготівель, і це основне завдання автор виконав ідеологічно чітко, й повість «Натиск» поруч з поки небагатьма творами на цю тему увійде, як значне досягнення до пролетарської та пролетарсько-селянської літератури.

Сюжет повісті автор наизує на головного героя, і в сюжетних мотиваціях автор взагалі вправляється добре і деякими моментами в розвитку сюжету дуже зацікавлює читача. (Як, наприклад, мотив «стеоровського набюю»). Автор уник шаблянового кохального мотиву, і цим його повість стоїть на шляху до соціально-виробничого жанру, хоч і з деякими недоладностями про які скажемо далі. Вдало автор показав і жанрові сцени, як у кооперації, на вулиці з гармонією, хоч інколи і зловживає цими жанровими сценами.

Найголовніша хіба авторові настанови—це настанова на «героя». Сам «герой»—робітник Рідкодуб через те найголовніше досягає перемоги, що він селянського походження. Попередник Рідкодубів потерпів на селі невдачу, бо до анекдотичного не знав сільського господарства. Та крім цього мстиянин ще везе на село й «чотири пузаті валізки». Так що, як бачимо до мотивації незнання приєднується соціальний мотив, але, на жаль, поданий так нерозгорнено, що поза авторовими намірами може спрямувати читача до шкідливого протиставлення села місту (не забуваймо, що панок за повістю є представник партії). Що знати робітникам на селі сільське господарство треба—ясна річ, але не обов'язково треба в ньому родитися. Це довели своєю роботою пролетарі 25-тисячники!

У виробленні своєї творчої методи, свого стилю автор попадає під дві стихії: поверхової публіцистики і схематизму, що часом переходить у штучну патетику та фотографічного натуралізму.

Автор, замість образково показати минуле Рідкодубове, спочатку розкаже це своїми словами, а потім дасть образ (кавалеристські ноги наймита та вражіння від них Рідкодуба). Таких пояснень, що часами переходять у передік номенклатури, (як на сторінці 8) у повісті багатенько. Такі трафаретні газетні вислови, як: «основна маса уважно слухала» уживають не тільки герої повісті, але й сам автор. В іменах героїв та їхньому зовніш-

ньому портретові автор теж додержує схематизму. Вже цілу традицію недоброякісної літератури мають імена з коренем «Дуб». Та, крім Рідкодуба, в повісті є ще й куркуль Говоруха, й наймит Василь Плотник. Так по-верхово поєднувати випадкові прізвища церковного або побутового характеру, що часто мають сторічні традиції з характером героя—і нехудожно і шкідливо.

Як ми вже згадували псевдокласичний патетиці автор теж віддає належну данину: «обличчя секретареві раптом похмарніло і гострий погляд його зустрівся мов дві шпаги на смертельній сцені». Рідкодуб на це «раптом устух, змінився, наче ранений у саме серце боєць. Глухим і покірним голо-сом здалося йому пробурмотів».

Це не з бульварного роману, а розмова секретаря райпаркому з уповноваженим хлібзаготівлі!

Романтичним мазком показано, як селяни їдуть шукати в гантая хліба: «так, мабуть, у сиву давнину з Далекого Сходу підпалювали до княжих дворів татарські орди і перед тим, як почати руйну, певний час мовчки дивились на високі загорожі». Порівняння князівського двору з куркульським зроблено доречно, але, навіряд, чи зважаючи на усну традицію, слід було виймити на неможливість порівнювати з татарами. У такій концепції образ може відіграти негативну роль.

Романтичні згадки Рідкодубові теж подамо досить шабляново: «любив гаряче місто з його світлом і тіннями, з його божевільними темпами, нестримним гарячковим напором». Такі ж його думки та спостереження: «хотілося сказати та велике, хороше і ніжне» або «щось молоде й наївне було в одвертому обличчі голови КНС».

Оці «таке», «щось» характеристичні для невиразності романтичних образів Кириленка.

Як ми вже згадували, крім оцього схематизму та патетизму, повість написана з великими домішками натуралізму. Позитивні герої повісті вживають притаманних кожному словечко: секретар райкому КСМ—«функціонує», завільбуду повторює—«факт», а голова сільради—«не секрет». Як що до цього додамо контуженого голову комнезама, що не договорює кінців слів та «булькатою з центру»—ясна буде натуралістична тенденція Кириленка в характеристичі своїх героїв.

Особливо виявився натуралізм у зловживанні гармонією та «полькою-бачочкою». Щоразу в складних моментах повісті виступає на сцені «полька», і, навіть, гармонією скликається збори в справах хлібзаготівлі.

До натуралістичних моментів треба залічити й слова: «орателі», «касамола».

Та гірше, що натуралізм повісті часто переходить у відвертий цинізм, а книжка ж важить на виховання молоді.

Кириленко ще не має своєї певної творчої методи, свого стилю. Ще дуже тяжить над його творчістю вливи поверхової публіцистики, бульварного романтизму та фотографічного натуралізму.

Попри все це, повість «Натиск», як ми й говорили спочатку, є значне досягнення для пролетарської та пролетарсько-селянської літератури. Певна наша сучасності тема, вміло побудовані сюжетові вузли, гарні жанрові сцени, вдалі окремі образи («шевелівська ячейка хутко вийшла з голови, як людина, що купила квиток, виходить з вокзалу на перон») — все це гарантує творчій поширення серед пролетарських мас.

Коректа книжка неохайна; редакторів мови теж слід було б уважніше переглянути книжку.

А. Ярмоленко.

Х Р О Н І К А

НАД ЧИМ ПРАЦЮЮТЬ П Л У Ж А Н И

В. АЛЕШКО. Оповідання: «Сто сімнадцять пашиянських», «На глибинному пункті», «Індус»; нариси: «Три виклики», «Рік на суцільлі», «Свадання на п'ятиціллі», «Десять весен» та інші; вірші: «Кутки», «Созівська», «Бджоли» та інші.

ВЕДМІЦЬКИЙ. Накладом в-ва «Плужанин» вийшла друком третя збірка поезій «Вугіль».

С. ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ—у В-ві «Література і Мистецтво» друкує великий роман «Фортеця Визволення». Цей же роман виходить у перекладі російською мовою у В-ві ОГІЗ'у.

ДУКІН М. Закінчив книжку нарисів—наслідок перебування в Комуні КІМ на Ізюмщині, що зветься «Без протоптаних стежок». У В-ві «Плужанин» вийшла нова збірка його оповідань «Останній запорожець».

ЗАГОРУЙКО П. У В-ві «Рух» вийшов роман «Манівцями» із життя робітників та селян Західної України.

ГЖИЦЬКИЙ В. Написав велику п'єсу «Наступ». П'єсу ухвалив до ставлення Головрепертком. Готується вона до ставлення в Червоно-заводському театрі в Харкові та інших театрах України. Також написав п'єску для дитячих театрів п. з. «Прорив». П'єска готується до ставлення в Харківському, Одеському і Миколаївському театрах.

ГОЙДАР К. Написав нову повість з життя німецьких полонених.

ВІЛЬХОВИЙ. Його повість «Зелена фабрика» незабаром вийде в перекладі російською мовою.

ХУТОРСЬКИЙ. Його повість «Синій Камінь» перекладено німецькою, болгарською, польською та єврейською мовою.

Молодняцький конкурс в-ва «Молодий більшовик» визнав, що на премію не заслуговує жоден з надісланих на конкурс, твір. Ухвалено відзначити три найкращі речі: серед них два твори членів «Плугу»—**БЕДЗИКА** «В творчі будні—повість та В. Минка «Штурмівці»—повість.

У Державному дитячому театрі цього сезону йтиме п'єса **БЕДЗИКА** «На штурм».

К И Ї В—П Л У Г

Вже на весні цього року Київські письменники-плужани об'єдналися у групу для спільної боротьби на літературному фронті. Окремі члени «Київ—Плуг» провадили працю разом з пролетарсько-революційними письменниками на виробництві (Гуменна), по військових частинах (Косарик, Вовк) та на селі (Яковенко, Ляшенко).

На останньому своєму засіданні центральне бюро Плуга ухвалило організувати в Києві філію. Філія працюватиме, як окрема одиниця Плуга з правом приймати нових членів і виключати тих, що порушуватимуть статут Плуга та виявлятимуть реакційні тенденції у своїй творчості й громадській роботі.

Обрано філіальне бюро, голова—тов. Косарик-Коваленко, його заступник—Яковенко та відповідальний секретар тов. Вовк.

ЦБ санкціонуватиме принципові ухвали філії.

На організаційних зборах філії прийнято два нових члени, що вже виявили себе у періодичній пресі та видають свої книжки (Зайчківського та Синокіпа). На черзі роботи стоїть питання про заклик ударника до літератури від рідгоспів та колгоспів. Філія розгортає свою працю в радгоспі Куренівка; організовується виїзди до комун і радгоспів на периферію.

Фракція філії дає ініціативу скликати фракцію всіх пролетарських та революційних організацій м. Києва (ВУСП'у, Молодняк, Західна Україна, Лочаф), щоб обговорити питання консолідації пролетарсько-революційних літературних робітників та налагодити товариське співробітництво.

На зборах ухвалено втягнути кращу частину плужан до Лочафу, переводячи письменника на бойові рейки підсилення обороноспроможности радянського Союзу.

У щільному співробітництві з основними пролетарсько-літературними організаціями під безпосереднім керівництвом ЦБ Плугу та Миськпаркому Київ-Плуг буде боротися за гегемонію пролетарської літератури, з діалектично-матеріалістичну методу творчости, як базу для пролетарської літератури.

УЧАСТЬ „ПЛУГА“ В ПОШИРЕНОМУ ПЛЕНУМІ „ЦСВОКП'у“

Для участі й ділової роботи поширеного пленуму «ЦС ВОКП'у» виділено делегацію в складі 12 чоловіка. З них членів «Плуга»—10, та ударників —2. До делегації виділено плужан: Пилипенка, Панова, Яковенка (Київська філія) Добровольського, Міхаєвича (Кубань), Савченка Юр., Зайця В., Лавріненка Юр., Фіхтнера (німецька секція), Гавриленка (літгрупа «Трактор») та ударників: Качана (радгосп «С.-Г. Пролетар») і Комарова (з мерейнянських наймитських курсів). Делегація виїхала 4 січня. Делегатам дано наказа виступити з гострою критикою основних моментів роботи ВОКП'у—політично-виховної, нацменівської, оргроботи тощо.

П Р И Й О М Д О О Р Г А Н І З А Ц І І

До складу «Плуга» прийнято тов. Шеленберга—німецького письменника. Подали заяви ще т. Синокіп, Заянчківський (Київська філія), Сніжний, Тертус, Горбенко П., Шульга-Шульженко та Вовк.

У Р Е

(УКРАЇНЬСЬКА РАДЯНЬСЬКА Е Н Ц И К Л О П Е Д І Я)

Вже давно назріла потреба мати Українську Радянську енциклопедію, що поруч із марксистським висвітленням матеріалу загально-енциклопедичного характеру—приділяла б певне місце історії України, історії ревруху у Радянській і Західній Україні, українській економіці, літературі тощо. Восени 1930 року з цією метою в Харкові утворилося нове акційне видавниче товариство: «Українська Радянська енциклопедія». Акціонери цього товариства—наркомати, держпідприємства, кооперативні організації, громадські організації, наукові установи, міськрада.

Основна мета товариства—випускати велику українську радянську енциклопедію, що подаватиме знання й відомості з усіх галузів науки й докладно зупинятиметься на всіх питаннях, стосовних до радянської і Західньої України. Це буде перша радянська національна енциклопедія.

Головний редактор енциклопедії—т. Скрипник, замредактори—т. Річицький і т. Гетлер, вчений секретар т. Кленовіч. До роботи буде притягнено кращі наукові сили України.

Усе видання важить десь на 40—50 томів, що мають вийти протягом 8 років. Перший том орієнтовно намічено випустити 1 січня 1932 року.

Енциклопедія буде багато ілюстрована, в розкішній оправі на взірць

кращих російських і закордонних енциклопедій. Оголошено всесоюзний конкурс на краще художнє оформлення зовнішності енциклопедій.

Окрім великої української радянської енциклопедії з часом виходитиме мала енциклопедія й ціла низка спеціальних енциклопедій (сільсько-господарська, медична, літературна).

Також УРЕ монополізує видання на Україні геть усіх словників (в тому числі чужомовно-українських і українсько-чужомовних) та цілої низки всіх яких довідників.

Тепер провадиться підготовна робота: складається словник УРЕ, що для нього використовують, радянські та закордонні енциклопедії і «Україніку» (праці Грушевського, словники діячів України, українські журнали та інші джерела).

Вийшла книжечка голови управи УРЕ т. Фалькевича, що висвітлює мету й завдання УРЕ («Українська радянська енциклопедія», вид. УРЕ, Харків 1930 р. ц. 10 коп.).

Нема чого говорити про величезне культурне та історичне значення першої Української Радянської Енциклопедії, що підсумує трудящим певний великий етап потужного зросту соціалістичної змістом, національною формою української культури. Тільки за диктатури пролетаріату українська культура змогла зробити такий величезний культурний крок.

ДИСПУТ ПРО ТВОРЧІСТЬ П. НЕЧАЯ

10, 13 та 17 грудня відбулися збори критичної секції разом з харківською групою Плуга. Збори заслухали доповіді Грудини, Зайця та Ярмоленка про творчість Павла Нечая.

Доповідь Дм. Грудини на зборах друкуємо в цьому числі. Інші доповіді та виступи подаємо тут скорочено.

Т. Заєць.

У «Базі» Нечай малює село за реконструктивного періоду: боротьба навколо тракторизації й колективізації, розстановка суцільних сил у цій боротьбі—ось основна тема другої частини трилогії. Якщо ми перекладемо мову образів цього роману на мову соціології, то матимемо таку політичну концепцію:

- 1) село має свою відвічну, мужичу правду;
- 2) боротьба навколо тракторизації й колективізації—це не запекла класова боротьба з глитаєм, його агентурою, а це боротьба двох правд—міської й сільської, це боротьба міста й села.
- 3) за носіїв антиколективістської акції є неможлики;
- 4) глитає—це пасивна, бездіяльна сила в громадянській війні (після гетьманщини й тепер, підчас реконструктивних процесів на селі).
- 5) місто руйнує сільську правду, воно окупує село;
- 6) представники міста (комуністи Василь і Яків) не мають ніяких моральних переваг перед селом. Вони індивідуалісти Винниченківського штибу, біологічне (стать) у них панує над соціальним.

У романі «Ромби й квадрати» Нечай показує образ міста: це стоголова потворна, розбещено-злочинна, аморальна в одній частині (непмансько-міщанській), і бюрократично тупа й нечула в другій своїй частині (пролетарській).

Після цієї аналізи можна визначити соціологічний еквівалент трилогії. «Калиновий міст» Нечая—це вияв апології й ідеології підглитайника. А що підглитайник своїй ідеології не має, а легально висловлює ідеологію глитая, то тут Нечай є *рупор глитая*.

Трилогія не становить собою єдності стилем, ні жанром, ні навіть стилістикою.

«Муха»; стиль—наївно-реалістичний, жанр—побутовий роман, стилістика—спокійна розповідь, стилізація усної мови.

«База»; стиль—патетичний романтизм; жанр—соціально-психологічний роман; стилістика—стилізація під народні думи, патетичні риторизми, ліризм й психогіація, як основне стилістичне обарвлення, перифраз, ритмічність мови;

«Ромби й квадрати»; стиль—грубий натуралізм; жанр—інтимно-любовний роман бульварного гатунку; стилістика—чергування патетики з грубо-натуралістичними описами.

Висновок: трилогія цілком шкідлива: це глитайський наклеп на все наше соціалістичне будівництво взагалі, і на бідняцько-середняцьке селянство, зокрема.

т. Ярмоленко.

Нечаєві збірки гуморесок («Зачароване коло», «Голос з провінції») не становлять чогось помітного в українській радянській гумористичній. Сміх Нечаїв—здебільшого, безпринципове підхихікування. Заклику до боротьби з негативним у Нечаєвих гуморесках немає. Сміється Нечай особливо смачно з представників влади та з комсомольців. Як позитивний герой, у Нечаїв введено молодого лікаря. Тут і в інших гуморесках виявляється стара «народницька» концепція.

Сміх Нечаїв часто переходить в цинізм з героїв червоної гвардії. Зате Нечай докладно, з любов'ю описує сварки з-за зозулястої курки.

Нариси Нечаєві особливо шкідливі. Про них писалося вже і в партійній пресі, і в «Плузі».

т. Нечай П.

В мене було завдання написати роман про те, як молоде покоління переборюючи всі труднощі, йде до нового життя. Тому я й Осеві поставив так багато перешкод. І Василь і Остап—перешкоди Осеві, тому вони й вийшли негативні. Я згоден з усією критикою, крім обвинувачень в «ефремівстві» (т. Грудина). Козацька могила тому стала за трибуну Осеві, бо він читав Кашенка. Задум у мене був гарний, а вийшов «вінегрет». В цьому ж винна й наша критика, бо не давала вказівок мені. В мене, справді, немає ще сталого світогляду, а тому було тяжко написати ідеологічно й художньо-витриманий твір.

Щодо гуморесок, то я погоджуюся з доповідачем: як і більшість гумористів я писав під впливом Вишні й не зважав на цілеспрямованість своїх новельок та фейлетонів.

т. Дукин М.

Треба стати на шлях боротьби проти ворожої нам ієдології. Нечай по суті нічого не визнає. Партійці з села це у нього—ренегати; машина—ворог селові і її примусово прищеплюють селянам, а місто душить молодь. Концепція Нечаєвих творів—ворожа нам.

т. Савченко Ю.

Весь твір ворожий нам. Уривок з твору, що подано до журналу, був ще гірший. Під нашим тиском Нечай його виправив. Трилогія намагається розвалити спілку міста з селом.

т. Головка А.

Хоча б ми й припустили, що автор нам сказав щиро про свій задум, та це його не виправдує. І. Остап, і «База» занадто вже багато забирають місця для оточення Осеві. Абсолютно погоджуюся, що твір шкідливий.

т. Солодченко.

Твір Нечаїв—контрреволюційний. За часів ліквідації куркуля як класу на базі суцільної колективізації Нечай по суті допомагає куркулеві.

т. Ковальчук Я.

Гуморески Нечаєві є не лише невинуватість, а просто псування шаперу. Щодо трилогії, то я цілком погоджуюся з доповідачами.

т. Ярмоленко.

Центральна фігура—Ось, на яку спирався автор, є і постать Остапова. Виходячи з цього твердження, я вважаю всі пояснення Нечаєві за нещирі.

Моя думка про Нечаєву творчість. Нечай працює над словом і має деякі успіхи, але над організацією слова, над ідеологією, Нечай, мабуть, не задумується.

т. Ковальчук Як.

Автор скаржився, що критична секція не дала йому своєчасно допомоги. А цікаво знати, чому т. Нечай, то виходив, то знову вступав до «Плугу», залежно від того, чи «нахмарило» над ним, чи ні? При такій неусталеності Нечая критиці допомогти було б тяжко.

т. Лавріненко.

Чи розуміє Нечай завдання пролетарсько-селянського письменника? Нечай супроти Шевченка стоїть на сто років назад. Шевченко в машині бачив визволення, а Нечай, якраз, навпаки, стоїть на тих позиціях, що стояв Грінченко 1905 року, а Меженко 1919. Творчість Нечаєва стоїть поза селянською літературою.

т. Штангей.

Те, що Нечай з усім погодився, свідчить про його безпринциповість, про підлабузювання, про утилітарне ставлення до «Плуга», що спостерігалось весь час. Цим пояснюється і його хитання щодо вступу та виходу з організації.

Автор за доби ліквідації куркуля як класи намагається в своїх творах протягти «гуманність» до цього ж куркуля. Зате кому, неможливих, комсомольців автор подав викривлено, в іронічному пляні.

Нечай виступив з антирадянської сцени. У трилогії автор подав персоніфіковане «народництво» з усіма атрибутами, аж до етнографізму. Твір—чужий. Отже, організаційний відрив від організації т. Нечая зійшов у нього з ідеологічним відривом від пролетарських позицій.

т. Панів.

Виступ т. Нечая нічого не дав. Він усе визнав, але символів твору так і не розшифрував. Може й справді в трилогії немає націоналістичної концепції (я теж гадаю, що її немає), але твір подано так, що такі думки випливають сами.

Тема про трьох синів не нова: її брав і Головка, і ще раніше Тичина. Багато місць у романі нагадують «Землю» Довженка. Незаможника в романі, справді, немає. Бо ж ні Остап, ні його крем'язні сини-дуби не є неможливі. Очима незаможника автор ні разу не глянув на світ. У автора Остап персоніфікує «єдине» село, й тому автор так швидко змінює для України соціальну характеристику Остапа.

Нечай ішов поза «Плугом». Своїм твором він зробив злочин, і це треба сказати рішуче. Погоджуюсь, що Нечай над словом працює, але цього для пролетарсько-селянського письменника далеко не досить.

т. Ведміцький, Капустянський і Бедзик.

Підкреслюють шкідливість творчості Нечая і вважають, що письменник не йде в лавах пролетарсько-селянської літератури.

т. Нечай.

З обвинуваченням погоджуюсь. Я хотів показати молоді, з якою працюю з 1918 року. Виступав із «Плугу», бо не почувався в силах. До II-III частин трилогії взявся тоді, як «Мухи» переробили на п'єсу. Я обвинувачую не критичну секцію, а «Плуг», що за весь час не допоміг мені.

Щодо образу «Інек», то це справжня особа і ніякого символу в неї не вкладав. В мене немає сталого світогляду, але ворожості до пролетаріату.

як дехто приписував, у меєн немає. Щоб усталити свій світогляд, я вважаю за потребу бути в «Плузі». Надалі обіцяю ліквідувати свій прорив.

т. Заєць (кінцеве слово)..

Неправильно утотожнювати технологію з ідеологією. Пояснення авторове, що хотів, мовляв, написати одне, а вийшло інше через невправність — несерйозне.

Тов. Нечай не має сталого світогляду. Він—роздвоєний. Він то ганить місто, то ідеалізує його, не розуміючи, проте, його місця, і ролі в суспільстві. В творів перевагу взяла реакційна ідеологія. Попередження Нечаєві треба зробити, щоб він із цього зробив певні висновки й переглянув свою ідеологію.

т. Грудина Д.

(Кінцеве слово).

Наш диспут дав багато для виховання плужан. Я не згоден з т. Зайцем про те, що у творів «тракторизацію подано з поетичних моментів». Не погоджуюся я із Ярмоленком про те, що Нечай працює над словом: стилістика Нечая стоїть далеко не на належному рівні. Тут правильно говорили, що твір шкідливий. Не можна виправдуватися невправністю: т. Нечай учитель, працює кілька років, як політвиховник, як журналіст. Довіряти т. Нечаєві, що він не розумів абеткових істин, не можна. Треба поставити рішуче питання про перебування т. Нечая в Плузі.

У Х В А Л И Л И:

Висновки про диспут, як виховний матеріал поширити через пресу. Справу про дальше перебування т. Нечая в «Плузі» передати до Центрального Бюра Плуга.

КНИЖКОВІ НОВИНИ

У Державному Видавництві «Література й Мистецтво» вийшли друком такі книжки:

Бедзик Дмитро—Комедії: Цвіркуни. Культурна сила. Пророк. Крик землі. В бабусиних обіймах.

Бондаренко М.—Тінь великого міста.

Смілянський—Мехзавод — повість.

Дмитерка і Пригара—Сорочинська республіка—поема.

Комбайни вирушають—збірник художніх матеріалів для села. Упорядкував Носенко.

Баумштейн—Вугільний перекоп. Нарис про сучасний Донбас.

Пилипенко—Острів Драйкройцен (з військового щоденника 1916—1917 року).

Свекла—Над Дністром—оповідання з молдавського життя.

Володимир Гжицький—Царське право—оповідання.

В бібліотеці естради вийшла, покладена на ноти, байка Пилипенка «Баба».

Збірник—«Сучасна українська проза» за редакцією Є. Перліна (праці Інституту т. Шевченка). Зміст: Перлін—організація прози Хвилювого; Смілянський—Косинка—новеліст; Підгайний—Стильове спрямування Слісаренка; Колесник—Донченко—прозаїк; Якубовський—стильові тенденції творчості Бориса-Антоненка Давидовича; Клименко—стиль Андрія Головка.

Дукін—«Мінезота № 23 » 2 вид.

Пилипенко—«Висмоктав».

Штангей «Трое оповідань».

Дубинський—«Перелім» (нарис про соціалістичну реконструкцію на селах Богодухівщини).

ЗМІСТ № 1—2

Стор.

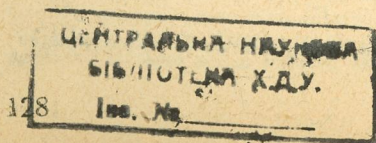
Андрій Головка.—Тривога. (уризок з роману „Три сини“)	5
Павло Кононенко.—Більшовик. Поезії	34
Василь Муринець.—Павуки. П'єса	36
Олександр Ведміцький.—Металь і нафта. Поезії .	58
Павло Темченко.—Ахтимонів кінець. Оповідання	59
Андрій Панів.—Межі. Поезії	67
Микола Дукин.—Без протоптаних стежок. Нарис	69
Ів. Ст. Ясан Некролог	91
Бублик.—Жнива. Поезії	92
Микола Чайка.—Осінь. Поезії	93
Хроніка призову ударників до літератури	93
Дмитро Грудина.—Підкуркульницька „база“ в літературі. Стаття	94
Павло Нечай.—Лист до редакції	113

Критичні нотатки

Олександр Метеорний.—Микола Сайко.—Жайворонки степу	116
Андрій Ярмоленко.—Кириленко. Натиск	119
Хроніка Над чим працюють плажани. Київ-Плуг. Уре. Диспут про творчість Нечая. Книжкові новини	121-127

ЗМІСТ № 3

Косарик-Коваленко.—Паризький колодязь. Повість. Василь Минко.—Заява. Новеля. В. Муринець.—Павуки. П'єса. Олександр Ведміцький.—Ударники ланів. Поезії. Іван Ясан Пролетарська формація в степу. Нарис Володимир Ходош. Штурм. Нарис Петро Дорошко. Молотьба. Поезії Хроніка ударництва. Консультація. Лист перший. Юрій Лавріненко.—По той бік правди. Стаття. Андрій Ярмоленко.—Мілка глибина. Стаття. Критичні нотатки. Іван Капустянський. Лавріненко. Чумак. Д. Г.—Глиницький.—Цісарське Право. Хроніка. Пленум ВОК П'у. Київ-Плуг. Диспут про творчість Нефеліна. Самоліквідація „Нової Генерації“ та „Пролітфронту“

Редколегія

В. Гавриленко, А. Головка, В. Нефелін.
А. Панів, С. Пилипенко (відповідальний редактор) Ю. Савченко та В. Штангей.